

Nagy Bettina

A Mailáth család perbenyiki hitbizománya

Az 1867. esztendőben a Mailáth család hitbizományává alakított perbenyiki uradalom a hajdani Zemplén vármegyében feküdt, ez az egykori uradalom napjainkban a Szlovák Köztársasághoz tartozik. A Mailáth család számottevő birtokai a 17. században még Hont és Bars vármegyében voltak. Mailáth III. József házassága révén az ekkor legnagyobb birtokosnak számító Sennyey családdal került kapcsolatba. Sennyey Antóniával kötött házassága révén a 18. században a Zemplén vármegyében található Sennyey-birtokokat hozományul kapta, s ezt követően Zemplén vármegye egyik legnagyobb uradalmi központját hozta létre.¹ Jelen tanulmányban arra teszek kísérletet, hogy a Mailáth család Perbenyiken alapított hitbizományát mutassam be a fennmaradt forrásokat felhasználva, számba véve. Tanulmányomban a perbenyiki uradalmon kívül az őrhelyi és a monyhai gazdaság leltárait is bemutatom, ezáltal viszonylag részletes képet kaphatunk a Mailáth család Zemplén vármegyei birtokairól és az 1867-ben alapított családi hitbizományról.

A hitbizományról

A hitbizomány intézményrendszere hazánkban az 1687. évtől van jelen. Az intézmény rendkívül hosszú ideig, egészen az 1945-ös időszakig fennállt, amely biztosította a nagybirtokosokat az elapózódástól és a tékozlástól, emellett pedig a vagyoneledesítésekől egyaránt. A hitbizomány az egész családot illette meg, s a várományosok és a mindenkori birtokosok között úgy osztották meg, hogy előbbiek egyedül a főtulajdont, utóbbiak a haszonvételi tulajdont szerezték meg. A főtulajdonnál fogva a várományosokat bizonyos jogok illették meg, melyek igényeiknek biztosítását célozták. A hitbizomány birtokosának viszont nem volt lehetősége olyan intézkedéseket tenni, melyek a hitbizomány célját meghiúsították vagy veszélyeztették volna. Az örökösödés nézve az alapítás alkalmával meghatározott szabályok szolgáltak zsinórmértékül. Ebből a szempontból a hitbizománynak három rendes típusát szokás megkülönböztetni:

1. elsőszülöttségi (primogenitura);
2. ízelsőségi (majoratus);
3. idősebbiségi hitbizomány (senioratus).²

Az elsőszülöttségi örökösödést az elsőszülöttségi jog határozza meg. Minthogy az örökösödési rend meghatározása az alapítót illette, természetes, hogy az alapító ezekhez a hitbizományi nemekhez nem volt kötve, s azokat éppen meg is fordíthatta; pl. az elsőszülött helyett az utolsó szülöttet (ultimogenitura), a család legkorosabb tagja helyett a legifjabbik tagját (junioratus) rendelte örökösnek, s az örökösödést más feltételek betartásához köthette.³

¹ Siska 2003. 284–285.

² Márkus 1903. 186.

³ Östör–Petkovay 1937. 224.

Az 1867-ben, Mailáth Antal által létrehozott perbenyiki hitbizomány az elsősülött-ségi hitbizományok közé tartozott.

A perbenyiki hitbizomány alapítása

Mailáth III. József Sennyey Antóniával kötött házasságából két fiú született. Mailáth József Simon 1796-ban látta meg a napvilágot.⁴ Tanulmányait a Piarista Rend sátoraljaúj-helyi gimnáziumában végezte, kiváló eredménnyel.⁵ Gimnáziumi tanulmányait követően nem lépett hivatali pályára. Távol maradt a politikai élettől, gyermekkorától kezdve a család perbenyiki uradalmában élt. Nem töltött be fontos vármegyei tisztségeket, hanem főként öccse mellett a gazdaságokat irányította. Öccse, Mailáth Antal 1801. június 13-án született Budán. Tanulmányait ő is Sátoraljaújhelyen kezdte, majd ezt követően Győrben jogi tanulmányokat folytatott. 1830-at követően Zemplén vármegye főispánjává nevezték ki. Főispáni kinevezése után főkancellár lett. 1844-et követően visszavonult perbenyiki birtokukra, ahol magánkórházat alapított, s igyekezett a szegényeken segíteni.⁶

Testvéreivel, Józseffel közösen birtokolták a fehértói, gyulaji, szentábrányi és perbenyiki birtokokat.⁷ 1840 körül Mailáth Antal szerződést kötött József Simonnal. A szerződés létrehozásának a célja az volt, hogy Mailáth Károly és Mailáth János, illetőleg az utódaik, akik korábban örökösként voltak megnevezve a birtokokat illetően, a két testvér halálát követően ne tudjanak igényt tartani az örökségre.⁸

Mailáth Antal és József Simon apja, Mailáth III. József halála előtt rendelkezett a birtokok örökösödését illetően. Testvéreire, Mailáth Károlyra és Mailáth Jánosra, illetőleg fiverei gyermekeire hagyta a birtokait. Mailáth Károlyról tudjuk, hogy gyermektelenül halt meg, így Mailáth János, majd az ő egyetlen fia, Mailáth Kálmán József lett volna a birtokok örököse. Azonban a Mailáth Antal és József által létrehozott szerződés megfosztotta az örökösöket a birtokok feletti szabad rendelkezéstől. József Simon, mint az idősebb testvér, eladta Mailáth Antal részére az összes birtokot 106 000 ezüstforint értékben, évi 12 000 forintnyi járadék értelmében. A birtokok eladását követően Antal ezután szabad rendelkezési joggal élhetett a birtokok felett. Mailáth Antal ezt követően alapította meg a családi hitbizományt 1867-ben. A családi hitbizományhoz a perbenyiki, monyhai, örhegyi, lácai, zemplénagárdi és leányvári birtokok tartoztak. Mivel mindkét testvér nőtlen volt, és utódaik sem születtek, így Mailáth Antal örökösül a györgyi ág egyik tagját, apja testvére, Mailáth György fiát, V. Józsefet nevezte meg.

Mailáth Antal halálát követően egy rövid ideig újra József Simon irányította a birtokokat. Azonban 1877-ben bekövetkezett halálát követően Mailáth V. József átvette a Mailáthok ekkor legfontosabb birtokait, közöttük a család legfontosabbnak számító perbenyiki uradalmát.

A hitbizomány alapítása során gazdasági leltárokat készítettek, amelyek segítségével rekonstruálható a birtokok nagysága és felépítése. Emellett a kataszteri birtokívek adnak

⁴ <https://www.geni.com/people/J%C3%B3zsef-IV-Mail%C3%A1th-de-Sz%C3%A9kely/6000000015339428587>

⁵ MNL BAZML SF XII.3.d. Iskolai iratok.

⁶ Szinyei 1902.

⁷ Mailáth 1883. 18.

⁸ Uo.

pontosabb képet a család birtokairól. A továbbiakban a fennmaradt források felhasználásával a perbenyiki, örhegyi és monyhai birtokokat kívánom bemutatni.

Perbenyik

Az uradalom ez idő tájt Zemplén vármegye egyik legnagyobbja volt. Fényes Elek korabeli munkájában így írt Perbenyikről: „*magyar falu Zemplén vármegyében, 110 római, 186 görög katolikus, 185 református, 5 zsidó lakos, 581 hold szántófölddel s jó rétekekkel.*”⁹

1869 fordulópontot jelentett a népesség nyilvántartásának szempontjából hazánkban. Az első hivatalos népszámlálást hazánkban 1869-ben tartották. A Zemplén vármegyében végzett felmérés forrásait a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár Sátoraljaújhelyi Fiókleveltára őrizte meg. A népszámlálás során a településen élők adatait rögzítették: feljegyezték a születésük időpontját, vallási hovatartozásukat, családi állapotukat. Sok helyen feljegyezték a családok lakáskörülményeit, szobák, melléképületek számát is.

Az 1869-es népszámlálás segítségével tegyünk egy képzeletbeli, de valós adatokat bemutató sétát Perbenyiken.

Gróf Mailáth Antal és gróf Mailáth József Simon mellett a kastélyban élt Szmrecsányi János és neje Szmrecsányi Paula, csillagkeresztes hölgy. Két gyermekük született: Szmrecsányi János és Margit. Az összeírásból tudjuk, hogy két cseléddel éltek együtt, nevezetesen az 1844-ben, Perbenyiken született Lang Terézszel, aki az összeírás idején özvegy már, illetve Jeviczki Máriával, aki hajadon cselédként szolgált a családnál.

Sujka Mihály Mailáth Antal gróf komornyikjaként dolgozott az uradalomban. Neje, Boros Mária „otthoni nőként” háztartásukat irányította. Az összeírás során egy családtag szerepel mellettük, mégpedig Sujka Anna, feltételezhető, hogy a lányuk volt.

Tovább haladva a kastély falain belül, egy több főt számláló társaság képe tárul elénk. Az egyik háztartásban 5 fő élt együtt, akik az uradalomban cselédként dolgoztak a grófok szolgálatában. Nagy Julianna, aki 1852-ben született, hajadon cseléd volt ekkor. Iski Mária özvegy cselédként került az összeírásba. Rajtuk kívül egy háztartásban velük élt még Fazekas Mária, Panyko Erzsébet és Gagyó Borbála, szintén hajadon cselédek voltak.

A mellettük lévő házban Sveda Mária özvegy élt fiával, Bodnár Antallal, akiről tudjuk, hogy 1869-ben urasági inasként szolgált a kastélyban.

Vasas Julianna, hajadon cseléd egy különálló házban élt apjával, Borkóv Róberttel, aki szintén a kastélyban szolgált a szakács segédjeként.

Véber János cselédként, urasági inasként élt a kastély területén. Vele egy lakásban Zöldi Jánosról tudunk, aki ekkortájt nőtlen volt.

Szirmay János Pestről érkezett Perbenyikbe, amit tudni lehet róla, hogy urasági kegyből tartózkodott az uradalom területén, s felesége, Maleszina Emília grófnő halálát követően a kastélyban hunyt el.

A szakács, Kassel Vince külön házban lakott, Antal grófnál szolgált, családi állapota szerint pedig özvegy volt.

---

⁹ Fényes 1851.

A kastély melletti gazdasági épületek/lakóházak általában három részre oszlottak. Egy-egy ház 3 szobával rendelkezett, amelyhez egy-egy konyha épült. Emellett egy kamrával és egy előszobával rendelkeztek a házak. Az egyik ilyen házban élt Czapáry István családjával. A családfő volt a kastély kertésze. Czapáry Istvánról lejegyezték, hogy korábban főkertészként dolgozott, s évek múltán szegődött el Antal gróf szolgálatába. Neje 7 gyermeküket nevelte.

A ház másik részében Mayer Róbert lakott családjával, akiről tudjuk, hogy ekkor titkárként dolgozott az uradalomban. Rajtuk kívül még Akszmann Antal kovács élt a családjával a szoba-konyhás épületben.

Külön házban élt családjával Saláta Eduárd, aki urasági tisztként dolgozott a Mailáth birtokon. Fia, aki szintén itt élt, gazdasági írnokként dolgozhatott.

Még egy különálló házban élő családról tudunk a források alapján. Ulrich Vilmos Mailáth Antal titkáráként dolgozott. Családjával egy négy szobás lakásban éltek. Vele együtt lakott édesanyja, Ulrich Veronika és Ulrich Izidora, aki feltételezhetően Vilmos húga volt.¹⁰ A négy szobás tágas házban négy cseléd segédkezett.

A perbenyiki uradalom

Perbenyiken a családi hitbizományhoz tartozó földek nagysága 666 kataszteri hold 584 négyszögöl területű földet jelentett. Művelési ágak szempontjából a településen 361 hold és 376 négyszögöl területű földet használtak szántóként. 17 hold 1349 négyszögöl nagyságú terület kertként funkcionált. 37 hold 1163 négyszögöl réttel rendelkeztek. A szőlőművelést 4 hold 892 négyszögöl területen folytatták. Mindezek mellett 100 hold 1599 négyszögöl terület biztosította a család számára az erdőgazdálkodást. 97 holdat legelőként használtak, 46 hold területen pedig nem folytattak gazdálkodást.¹¹

A perbenyiki birtok erdejéről tudjuk, hogy a terület fele tölgy volt, ¼ része szilfa, ¼ része kőrisfával volt beültetve. Az erdő többi részét nyárfával, égerrel és fűzfával ültették be.¹²

Az uradalom területén tartott állatállományról is rendelkezünk adatokkal. Az állatkimutatás szerint többségében lovakat és marhákat tartottak Perbenyiken.

A ménés alapítása még Mailáth III. József nevéhez fűződött, 1809-ben. „[...] *mint Fiume kormányzója, körültekintő és tetterős eljárásával a lippizai volt császári ménés tenyészányagát a francziák inváziójától megmentette s ezért Ferencz királytól a lippizai tiszta vérből származott egy mént és 12 kanczát kapott ajándékba.*”¹³ Később Mailáth III. József fia, Antal igyekezett a ménest tovább nemesíteni, az 1850-es és 1860-as években például egy Württembergből behozott arab ménnel.¹⁴

Az állatkimutatásból tudjuk, hogy 12 ló volt tiszta lipicai fajtájú.¹⁵

¹⁰ MNL BAZML SF VI.102. Perbenyiki Református Egyház Számadáskönyve.

¹¹ MNL BAZML SF VII.2.g. No. 158. Mailáth Antal, Mailáth József hitbizománya.

¹² MNL BAZML SF VII.2.g. No. 159.

¹³ Gazdasági Egyesületek Monografiái 1896. 662.

¹⁴ Uo.

¹⁵ MNL BAZML SF VII.2.g. No. 160.

Tenyésmén							
Herélt	Kanca	Öreg	1 éves	2 éves	3 éves	4 éves	5 éves
6	16	3					1
Tenyészkanca							
		Öreg	1 éves	2 éves	3 éves	4 éves	5 éves
		18	9	14	16	15	
Összesen: 98							

1. táblázat. A perbenyiki mén- és kancakimutatás.

A táblázatból látható, hogy az uradalom területén főként kancákat tartottak, mindösszesen pedig 98 lovat.

Egy másik táblázat az uradalmi szarvasmarha-állományról készített összesítést tartalmazza:

Bika					
Öreg	1 éves	2 éves	3 éves	4 éves	Borjú
1		4			50
Tehén, üsző					
Öreg	1 éves	2 éves	3 éves	4 éves	Borjú
158					36
Ökör, tinó					
Öreg	1 éves	2 éves	3 éves	4 éves	Borjú
		3			
Összesen: 252					

2. táblázat. A perbenyiki marhák kimutatása.

Amint a fenti táblázatok is szemléltetik, 98 ló és 252 marha tartozott a perbenyiki uradalomhoz és hitbizományhoz. Az 1883. június 21-én felvett gazdasági leltárból tudjuk, hogy a kastély mellett 2 nagyobb ló- és egy csikóistálló állt. A lóistállók 24 öl hosszú, 5 öl széles, náddal fedett, téglából és részint vályogból épült létesítmények voltak. Értéküket 1300 koronára becsülték. Mellettük helyezkedett el a kisebb méretű csikóistálló, amely 10 öl hosszú, 4 öl széles épület volt, vegyes anyagból, nádtetővel fedve.¹⁶ Mindezek mellett a kimutatásba felvettek egy ún. első számú istállót is, amely a legnagyobb értékkel rendelkezett. Az 52,47 méter hosszú és 11,47 méter széles épületről az alábbiakat jegyezték le: „áll 1 téli lovarda, 1 zabos kamara, 1 kocsis szoba, 1 előteres lóistálló 8 boxxal, 1 lóistálló 10 boxxal és 1 paripaistálló 4 boxxal.”¹⁷

¹⁶ Uo.

¹⁷ MNL BAZML SF VII.2.g. No. 161.

Az állatkimutatáson kívül az uradalomról teljesebb és átfogóbb képet a gazdasági leltár alapján lehet adni. A gazdasági leltár iratait Mailáth Antal és Mailáth József Simon hitbizományi iratai őrizték meg.¹⁸

A Mailáth család hitbizományáról készült leltárt Mailáth József Simon halálát követően, 1883. június 21-én vették fel Perbenyiken. Így kezdődik a leltár a perbenyiki kastélyról: „[...] urasági lak, téglából és kőből építve, szindellyel fedve, 80 öl hosszú, a homlokzat 6 öl széles, a szárny épületek pedig 4 öl szélesek, 28 szobával.”¹⁹ A kétszárnyú épületet 120 000 korona értékűre becsülték.²⁰ A kastély mellett volt megtalálható a táncterem, amelyet külön leltárba vettek. A leltárból világosan kitűnik, hogy milyen gazdasági épületek vettek körbe a kastély épületét. A hitbizományhoz tartozott 10 sertésöl 3030 korona értékben. A ló- és ököristálló árát 20 000 koronára becsülték, ettől többet a parádés ló- és tehénistálló ért, 28 000 koronát.²¹

Emellett baromfiól (300 korona), libaól (150 korona), költőház (5000 korona) és nyulasház (500 korona) is tartozott az uradalomhoz. Több kocsiszint és magtárat is építettek az uradalom területére.²²

Az uradalom mellett 3 cselédlak volt megtalálható, 8500, 6900 és 300 korona értékben. Az egyik cselédlakásról tudjuk, hogy a szakácsé volt. A cselédek számára külön sertésólat építettek, amelynek értékét 1900 koronára becsülték. Ezen kívül az alábbi épületek tartoztak a hitbizományhoz: több gépészlakás gépszínnel és műhelyekkel, gazdalakás a hozzá tartozó istállóval, lovászmesteri lak, kertészlak és nem utolsósorban egy külön álló nevelői lakás. Az uradalom területén sajtgyárat is építettek, amelynek az értéke 5000 korona volt. Mindezek mellett a megtermelt gyümölcsöket az üvegházban tárolták, amelyből kettőt építettek. Több borházzal is felszerelték a perbenyiki birtokot, emellett pedig külön taposóházat és korcsmaépületet is építettek. A munkafolyamatokat a pinceőr felügyelte, aki külön bejáratú pinceór lakást kapott. Mosó- és vasalóház is tartozott az uradalomhoz.

A gazdaságot különböző eszközökkel igyekeztek felszerelni, és a leltárból tudjuk, hogy egy cséplőgéppel, 10 ígás szekérrel és 10 ekével rendelkeztek.²³ Egyéb ingó tárgyak is képeztek a családi hitbizományt. Leltárba vettek egy olajfestményt, amely Mailáth III. Józsefet ábrázolta, emellett Mailáth Antal saját, címerével berakott asztalát, 12 darab ezüst evőeszközt és 24 darab „uzsonnáló”, ezüsből készült evőeszközt.

A perbenyiki uradalom összértékét 495 200 koronára becsülték, amely a családi hitbizomány szempontjából az egyik legnagyobb tételt képviselte.

Az órhegyi gazdaság

A fennmaradt források közül szintén a gazdasági leltárak által lehet bemutatni a Mailáth család hitbizományához tartozó órhegyi gazdaságot.

---

¹⁸ MNL BAZML SF VII.2.g. No. 158. Mailáth Antal, Mailáth József hitbizománya.

¹⁹ MNL BAZML SF VII.2.g. No. 121.

²⁰ MNL BAZML SF VII.2.g. No. 168.

²¹ Uo.

²² Uo.

²³ MNL BAZML SF VII.2.g. No. 122.

Órhegy Zemplén vármegyében található település volt, a források gyakran Lácza településsel kapcsolták össze, emellett pedig Órhegy pusztaként emlegették.²⁴ A család 220 hold nagyságú földdel rendelkezett a településen.

Gazdasági szempontból főként dohánytermesztést folytattak, s tudjuk azt is, hogy 120 hold területen folyt a dohánytermesztés. Az órhegyi gazdaság ezért főként a dohánytermesztésben volt kiemelkedő. A birtokon 10 dohánypajtát építettek fel, amely a legnagyobb értéket képezte a hitbizomány szempontjából. A tíz pajta méreteit tekintve is a legnagyobbak számított a birtokon, a maga 37,8 öl hosszú és 8,60 öl szélességével. A dohánypajtához tartozott egy simítóház, ahol a megtermelt dohányleveleket préselték. Két dohányos lakás is épült a birtokon, a régi dohányos lakás mellett egy újabb épületet emeltek.

Az órhegyi birtokon is külön kovács élt, ezáltal kovács- és bogárnémhelyt is építettek. Háziállatok közül baromfikat, nyulakat és sertéseket tartottak. A leltárba több kisebb és nagyobb méretű ólat is felvettek: csibeház, nyúlház és sertésólak tartoztak hozzá. A hitbizományi leltár egyik legnagyobb tételeként az ökör- és lóistállót jegyezték fel 12 000 korona értékben.

Gazdasági épületként jegyezték a birtokhoz tartozó magtárat, zöldség vermetetőt és a mázsaszínt is. Mindezek mellett tudjuk, hogy cselédek is éltek a birtokon, számukra a lakhatást a három cselédlakás biztosította. Egy tiszt lakás is tartozott az órhegyi gazdasághoz, amihez egy vendégszobát is építettek.²⁵

A gazdaságot a dohánytermesztés mellett a 100 hold területen folytatott cukorrépa termesztéssel igyekeztek bővíteni. Órhegy pusztán emellett még a lentermesztés volt meghatározó jelentőségű, amelyet 60 hold területen végeztek.²⁶

A gazdasághoz tartozott még ezen kívül egy malomépület 14 000 korona összegben. A malomépületről tudjuk, hogy az alábbi részek alkották: volt egy malomház, amelyben volt két olajütő helyiség fülkével, egy melegedő szoba, egy nagyobb raktár a maghaj tárolására és egy gépház.²⁷

Monyha

Utolsóként fontosnak tartom bemutatni a monyhái gazdaságot, amely szintén a Mailáth Antal által alapított családi hitbizomány részét képezte.

Monyhát, mint a fentebb említett Órhegy nevezetű települést, gyakran Láczához kapcsolták a forrásokban. Az órhegyi gazdasággal ellentétben egy kisebb birtokról beszélhetünk, azonban a birtok értékét főként az erdőgazdálkodás növelte meg a hitbizomány tekintetében. A település mellett egy nagyobb területű erdészetet hozott létre a Mailáth család. A gazdasági leltárból tudjuk, hogy az erdészet rendelkezett egy erdészlakással, amelynek az értékét 4500 koronára becsülték. Az erdészlakás mellett húzódott egy nyári konyha és egy korcsmaépület is. Az erdészet szintén rendelkezett több gazdasági épülettel. Egy, a fácánok tárolására alkalmas kamrát, kocsiszínt és egy nagyobb méretű magtárat

---

²⁴ Borovszky [1905.]

²⁵ MNL BAZML SF VII.2.g. No. 173. Órhegy gazdasági leltára.

²⁶ MNL BAZML SF VII.2.g. No. 163. Órhegy gazdasági leltára.

²⁷ MNL BAZML SF VII.2.g. No. 130.

is építettek. Emellett több istállót és ólat is lejegyeztek a gazdasági leltár felvételekor. A forrásokból tudjuk, hogy három sertésöl egy sertésfiatattóval, egy tehénöl, egy ménesakol és egy istálló is a monyhái erdészethez tartozott. Emellett egy cselédlakról is tudunk, és egy kisebb méretű parókiát is az erdészet gazdaságához vettek fel 6200 koronáért.²⁸

A gazdasági leltár további részét a monyhái gazdaság épületeiről és istállókról készült leltár képezi. A leltárból megtudjuk, hogy a monyhái gazdaságot főként a lótartás jellemezte. Több, nagyobb értékű istállót építettek a 19. század során. A legnagyobb értéket a ménesistálló képezte 10 500 koronával. A ménesistálló mellett épült egy csikókifutó és két nagyobb pajta is. Mindezek mellett több juhakolt, gulyakolt és sertésistállót is a gazdasági leltárba vettek. Két nagyobb magtár a gazdaságban tartott állatok etetését biztosította. Két cselédlakásról tudunk a leltár szerint, mellettük pedig egy tiszt lakás és egy tiszt istálló is a hitbizomány részét képezte. A monyhái tanítólak és az iskola a Mailáth család jóvoltából épülhetett fel, s 1883-ban a két épületet szintén leltárba vették. A monyhái gazdaságot 140 320 koronára értékelték.²⁹

Összesítettem a hitbizományhoz tartozó birtokok nagyságát, mind a művelési terület megoszlása szerint, mind pedig nagyságuk szerint, ugyanakkor településenként kívánom bemutatni a hitbizományhoz tartozó egyéb földek nagyságát. Dámócz, Zemplénagárd, Révleányvár összesítéseit nem tartalmazták a családi hitbizományt őrző iratok, de a kataszteri birtokívek felhasználásával több adat tárul elénk. A feldolgozott források alapján összesítettem a hitbizományhoz tartozó területek nagyságát. Az összesítéshez felhasználtam Perbenyiknek, mint az uradalom fő központjának, valamint az ide tartozó további birtokoknak: Zemplénagárdnak, Révleányvárnak, Lácának és Dámócznak az összesítéseit.³⁰

Település	Kataszteri hold	négyszögöl
Perbenyik	666 kh	1413
Lácza	2104 kh	702
Révleányvár	866 kh	415
Zemplénagárd	23 kh	820
Dámócz	697 kh	1484
Összesen:	4359 kataszteri hold	44 négyszögöl

3. táblázat. A Mailáth családboz tartozó földek a birtokok összterülete szerint.

²⁸ Az erdészethez tartozó gazdasági leltárban megtalálható még két ún. kerülőlak is; az egyik a bodzási, a másik a berenádi kerülőlak. MNL BAZML SF VII.2.g. No. 170.

²⁹ MNL BAZML SF VII.2.g. No. 171.

³⁰ MNL BAZML SF VI.102. Perbenyiki Református Egyház Számadáskönyve.

Perbenyik	hold	négyszögöl
Szántó	361	376
Kert	17	1349
Rét	37	1163
Szőlő	4	892
Legelő	97	367
Erdő	100	1599
Terméketlen	46	738
Összesen:	666	584

Lácza	hold	négyszögöl
Szántó	1241	1131
Kert	19	1236
Rét	209	160
Szőlő	4	515
Legelő	231	313
Erdő	202	650
Terméketlen	105	477
Összesen:	2103	1282

Révleányvár	hold	négyszögöl
Szántó	231	119
Kert	–	–
Rét	6	29
Szőlő	6	198
Legelő	10	542
Erdő	546	426
Terméketlen	25	1294
Összesen:	819	1008

Dámócz	hold	négyszögöl
Szántó	422	1138
Kert	422	336
Rét	239	518
Szőlő	–	–
Legelő	239	843
Erdő	17	625
Terméketlen	17	1224
Összesen:	697	1484

Zemplénagárd	hold	négyszögöl
Szántó	16	456
Kert	4	966
Rét	–	–
Szőlő	–	–
Legelő	4	1052
Erdő	1	1046
Terméketlen	–	–
Összesen:	23	820

4–8. táblázatok. A Mailáth családhoz tartozó földek a művelési ágak megoszlása szerint.

Összességében elmondható, hogy az 1867-ben, Mailáth Antal gróf által alapított családi hitbizomány értéke 926 600 korona volt. Az örökösök közül Mailáth János fia, Mailáth Kálmán József, mint a józsefi ág utolsó örököse hosszas perbe fogott a családi hitbizomány megszerzése miatt.

Mailáth Antal grófról tudjuk, hogy nagybátyját, Mailáth János író sokszor segítette anyagi gondjainak megoldásában. Azonban az évek során a gróf folyamatos segítségnyújtása megszakadt az író felé, s ezt követően János fia, Kálmán József igyekezett javítani családjának anyagi helyzetén. Mailáth Kálmán József, aki egész életében apját és húgát, Mailáth Henriettet támogatta, sokszor pénztelenséggel küzdött. Nem töltött be hivatali pozíciót, s anyja, Révay Anna grófnő halála után csak adósságaik rendezésének szentelte az idejét. Talán a családi hitbizomány lett volna az egyetlen kiút ahhoz, hogy a Mailáthok nevéhez méltó körülmények között éljen.

Mailáth Antal és József sajátos formáját választotta az örökösük megnevezésének. Noha Mailáth Kálmán József lett volna az örököse a perbenyiki és a többi, hozzá tartozó gazdaságnak, ők apjuk testvérének fiában, a györgyi ág legfiatalabb tagjában, Mailáth V. József személyében látták meg a méltó örököst. A hosszas pereskedést már Mailáth V. József folytatta Mailáth Kálmán Józseffel, azonban Kálmán halála véget vetett a családi hitbizomány körül forgó ellentéteknek.

1894-ben Mailáth V. József elfoglalta a Mailáth család egyik legfontosabbnak számító uradalmát, s majd később feleségével, Széchenyi Mária grófnővel felvirágoztatták Perbenyiket, és a 20. század egyik legnagyobb mintagazdaságát építették fel a településen.

Bettina Nagy

The Entail of the Mailáth Family in Perbeník

My study presents the entail of the Mailáth family in Perbeník. The estate of Perbeník, which was converted into an entail of the Mailáth family in 1867, was located in the former county of Zemplén, and this former estate now belongs to the Slovak Republic. The Mailáth family moved to Zemplén County in the 18th century, via the marriage of Joseph Mailáth III. He married one of the daughters of the Sennyey family, the greatest landowner of the time.

József Mailáth III., through his marriage with Antonia Sennyey, received the Sennyey estates in Zemplén County, and subsequently, established one of the largest manorial centres in Zemplén County.

In my study, in addition to the Perbeník estate, I also review the inventories of the Órhegy and Monyhá farms, whereby we can get a relatively detailed picture of the Mailáth family's estates in Zemplén County, the family trust established in 1867, and the family contradictions surrounding the entail.

Források

- MNL BAZML SF Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár Sátoraljaújhelyi Fióklevéltára
- VI.102. A Sátoraljaújhelyi Pénzügyigazgatóság iratai (1850–1950).
- VII.2.g. A Sátoraljaújhelyi (Királyi) Törvényszék (1949-től Megyei Bíróság) iratai (1750–) 1873–1950. Hitbizományi Bíróság iratai (1819–) 1873–1944.
- XII.3.d. A Piarista Rend Sátoraljaújhelyi Gimnáziumának iratai (1784–1948).

Szakirodalom

- Borovszky [1905.] Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és városai. Zemplén vármegye és Sátoraljaújhely r. t. város. [Bp., 1905.] https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Borovszky_Zemplen/?query=monyba%20mai%C3%A1th&pg=113&layout=s (Utolsó letöltés: 2021. január 21.)
- Fényes 1851. Fényes Elek: Magyarország geográfiai szótára. Pest, 1851. <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyarorszag-geografiai-szotara-feny-es-1851-ABC3/p-BC971/perbenyik-BCABD/?list=eyJmaWw%0ZXJzIjogeyJNVSI6IFsiT-kZPX0xFWF9MZXBpa29ub2tfQkFCQz-MiXX0sICJxdWVyeSI6ICJwZXJiZW55aWw.sjQ> (Utolsó letöltés: 2021. január 20.)
- Gazdasági Egyesületek Monografiái 1896. Gazdasági Egyesületek Monografiái. Az 1896-ik évi ezredéves országos kiállítás alkalmából. III. kötet. Bp., 1896.
- Mailáth 1883. Mailáth Kálmán József: A Mailáth család tragédiája. Bp., 1883.
- Márkus 1903. Márkus Dezső: Magyar jogi lexikon. Bp., 1903.
- Östör–Petkovay 1937. Östör József, Petkovay Zoltán: Hitbizományi jog. Bp., 1937.
- Siska 2003. Siska József: ALTA NON ALTE (A ‘Sennyey család története). In: A Hermann Ottó Múzeum Évkönyve XLII. Szerk.: Veres László, Viga Gyula. Miskolc, (2003). 283–308.
- Szinnyei 1902. Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. VIII. kötet. Bp., 1902. <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-irok-elete-es-munkai-szinnyei-jozsef-7891B/m-96B16/mailath-antal-szekeshelyi-grof-97193/> (Utolsó letöltés: 2021. január 16.)
- <https://www.geni.com/people/J%3%B3zsef-IV-Mai%C3%A1th-de-Sz%C3%A9kely/6000000015339428587>